

PANDEMİK HASTALIKLAR TARİHİNE KAYNAKLIK AÇISINDAN MEZAR TAŞLARININ ÖNEMİ VE VEBA YÖNÜNDE TAVŞANCIL MEZARLIĞI ÖRNEĞİ

Mustafa SÜRÜN*

E-mail: msuriri@hotmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5717-1941>

İlknur ERBAŞ**

E-mail: nur-erbas@hotmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2354-3692>

Citation/©: Sürün, M. & Erbaş, İ. (2020). *Pandemik hastalıklar tarihine kaynaklık açısından mezar taşlarının önemi ve veba yönünden Tavşancıl mezarlığı örneği. Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 10, 173-225.

Öz

Mezar taşları sahip oldukları biçimsel özellikleri, süslemeleri veya kitabeleri ile farklı araştırmalara konu olabilmektedir. Araştırmancının içeriği ve yaklaşım tarzına göre mezar taşları çeşitli okumalara olanak sağlamaktadır. Metfun bulunan kişilerin zaman zaman ölüm nedenleri de belirtilebilmektedir. Bu yönüyle ise mezar taşları özellikle pandemik hastalıkların ne zaman ve nerelerde yaşandığı hakkında bizlere kaynaklık teşkil etmektedirler. Çalışmamızda Kocaeli'nin Dilovası İlçesine bağlı Tavşancıl Mahallesi'nin Merkez Mezarlığı'nda bulunan Osmanlı dönemi mezar taşları bu yönüyle incelenmiştir. Mezarlıkta Osmanlı dönemine ait tespit edilen 80 tane mezar taşı incelenerek belgelendirilmiştir. Ayrıca bunların 19. yüzyıl Osmanlısında yaşanan veba salgınları ile irtibatı araştırılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kocaeli, Tavşancıl, Veba, Salgın hastalık, Mezar taşı.

* Dr. Öğr. Üyesi, Yalova Üniversitesi, İslâmi İlimler Fakültesi, Türk-İslam Sanatları Tarihi Anabilim Dalı.

** Dr. Öğr. Görevlisi, Kocaeli Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü.

THE IMPORTANCE OF TOMBSTONES IN TERMS OF SOURCE TO HISTORY OF PANDEMIC DISEASES AND THE EXAMPLE OF TAVSANCIL CEMETERY FROM THE STANDPOINT OF PLAGUE

Abstract

Tombstones can be the subject of different studies with their morphological properties, ornaments or epigraphs. The tombstones enable various readings depending on the content and approach style of the research. The causes of death of people who are entombed are also indicated from time to time. With this aspect, tombstones constitute a source for us especially about when and where pandemic diseases occur. In our study, Ottoman period gravestones in the Kocaeli province, Dilovası district, Tavşancıl village's Central Cemetery were examined from this aspect. 80 tombstones that were found to belong to the Ottoman period in the cemetery were examined and documented. Also, it was tried to examine whether these tombstones were related to plague epidemics in the 19th century's ottoman.

Keywords: Kocaeli, Tavşancıl, Plague, Epidemic disease, Tombstone.

Giriş

Pandemik hastalıkların geçmişe dönük olarak epidemiyolojisini belirlemede genelde sağlık raporları, arşiv belgeleri, yabancı elçi yazışmaları, seyyahların gözlemleri, hatıratlar, mahkeme kayıtları, fetvalar, nizamnameler ve gazete haberleri kullanılmaktadır. Bu kaynak çeşitliliğine mezar taşlarını da ekleyebiliriz. Çünkü Osmanlı mezar taşlarında zaman zaman metfün bulunan kişilerin ölüm sebepleri de belirtilmiştir. Bunların arasında salgın hastalıklar ise ilk sıralarda yer almaktadır. Bu açıdan mezar taşları bizlere veba ve benzeri salgın hastalıkların kaynağını, kronolojisini, coğrafi dağılımını, yayılma güzergâhlarını ve sıklığını belirlemede önemli veriler sunmaktadır.

Buna rağmen akademik çalışmalarda Osmanlı dönemi mezar taşlarındaki hastalık ve ölüm sebeplerine çok az yer verilmiştir. Araştırmacılar epigrafik değerlendirmelerde kitabelerde adı geçen salgınları genelde göz ardı edilebilmektedir. Bu ve benzeri incelemeler sayesinde birinci derecede kaynak özelliği olan Osmanlı mezar taşlarından hareketle ülkemizdeki salgın hastalıkların tarihçesine epigrafik katkılar sağlanabileceğini düşünmekteyiz. Mezar taşlarının kitabe içeriklerini bu yönden değerlendiren bazı araştırmacılar da olmuştur (Ünver, 1965; Daş, 2008).

Osmanlı mezar taşlarında veba dışında görebileceğimiz, insanların vefatına neden olmuş salgın ve hastalıklar arasında çiçek, taun, kızamık, şirpençe, verem, iskat-ı cenin (çocuk düşürme), haml-ı vaz (doğum) sayılabilir. Ayrıca hastalığın ismi zikredilmemiş olmasına

rağmen kitabede kullanılan anlatım biçimlerinden hareketle bir rahatsızlık sebebiyle ölümün gerçekleştiğini anladığımız örnekler de bulunmaktadır. Bu durumda mezar taşlarında *çaresiz bir dert, çaresiz bir illet, azîb illet* gibi ifadeler yer verilmiştir (Sürün, 2006, ss. 435-439).

Ayrıca salgın hastalıklar üzerine yapılan diğer branşlara ait akademik çalışmaların genelde büyük yerleşim yerleri üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Taşrada yer alan köy ve kasabaların özellikle veba gibi salgın hastalıklardan ne ölçüde etkilendiği yine bu türden yerel araştırmalarla ortaya çıkarılabilir. Osmanlı gibi farklı kıtalarda sınırları bulunan bir imparatorluk hakkındaki değerlendirmelerde -tarihin hangi disiplinde olursa olsun- bütünü yakalamak her zaman mümkün olmamaktadır. Bu türden mahallî araştırmaların sayısının artması tarih hakkında daha bütüncül değerlendirmeler yapabilmemize ve flu alanların daha belirgin hale gelmesine imkân verecektir.

Kocaeli özelinde tespit edebildiğimiz kadarıyla Ahmet Nezih Galitekin, Gölcük (Galitekin, 2000) ve Ereğli'deki (Galitekin, 2001), Lütfi Şeyban ise Maşukiye'deki mezar taşları üzerine çalışmalar yapmıştır (Şeyban vd, 2004). Galitekin'in çalışmaları kitabe metinlerine, Şeyban'ın çalışması ise kitabe metinleri ile birlikte sosyal ve edebî analize yoğunlaşmıştır. Bu araştırmalarda mezar taşları ölüm sebepleri ve salgın hastalıklar açısından ele alınmamıştır.

Yukarıda da belirttiğimiz sâikler sebebiyle Kocaeli-Tavşancıl'daki Merkez Mezarlığı'nda bulunan 80 adet mezar taşı kataloglandıktan sonra özellikle salgın hastalıkların bu bölgede neden olduğu ölümlerin boyutu belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın birinci bölümde Tavşancıl'ın tarihçesine, ikinci bölümde Osmanlı'da veba ve Kocaeli-Tavşancıl civarındaki etkilerine, üçüncü bölümde Tavşancıl Merkez Mezarlığı'na, dördüncü bölümde kataloga ve beşinci bölümde sonuca yer verilmiştir.

1. Tavşancıl

Tavşancıl günümüzde Kocaeli ilinin Dilovası ilçesine bağlı bir mahalledir. Geçmişte ise (m.1844) Bolu eyaleti İznikmid sancağı Gebze kazısına bağlıydı (Berber, 2017, 1727). Tavşancıl mahallesi İzmit'i İstanbul'a bağlayan yolun kuzey kısmında yer almakta olup İstanbul'a 76 km. İzmit'e ise 45 km. uzaklıktadır. Dilovası ve çevresi bir dönem Roma İmparatorluğuna başkentlik yapmış olan Nikomedy'a'nın (İzmit'in) batısında ve İzmit körfezinin karşı kıyaya en yakın kısmında bulunmaktadır. Bu bölge 14. yüzyılda Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerinde İzmit körfezini dolaşmak istemeyenler için bir geçiş noktası olmuştur. İstanbul'dan gerek Anadolu'ya gerekse İznik ile Bursa'ya giden yolun üzerinde olması Dilovası ve çevresini güzergâhın önemli noktalardan biri haline getirmiştir (Dilovası Belediyesi, 15 Mayıs 2020).

Mahalleye adını veren *Tavşancıl* kelimesi "şah kartal, atmaca kartalı, çoğunlukla tavşan avlayarak beslenen kartal, akbaba vb. yırtıcı kuşlar" anlamına gelmektedir (Çağbayır, 2007,

s. 4647; Ayverdi, 2011, s. 3096). Kaynaklarda genellikle Kocaeli/İzmit ve Dilovası ile ilgili bilgiler olmasına rağmen Tavşancıl hakkında fazla bilgi yer almamaktadır. Evliya Çelebi seyahatnamesinde Tavşancıl Mahallesi'nin bağlı bulunduğu Diloavsı'ndaki Dil İskeleyi'nin konumu ve önemi hakkında şu bilgileri vermektedir:

“Menzil-i İskeley-i Dil: Konya, Haleb ve Şam ve Mısır'a giden huccâc [u] zevî'l-ihhtiyac tüccar ve züvvâr cümle bu iskeleye at kayıklarına süvâr olup bir mil karşı tarafda Hersek dilinde ubûr ederler. Zîrâ bir boğazdır. Şark-ı cânib seksen mil bir körfez-i azîmdir kim nihâyetinde İzmit şehridir. Ammaâ bu Gekbiziye dili iskelesinde iki hân-ı atîk ve iki ekmecki dükkânı ve bir bozahâne ve iki bakkal dükkânları ve bir çeşmesi var. Târih-i çeşme:

*Yoluna Sultân Murâd-ı Gâzî'nin bu çeşmeyi / Mustafâ Ağa-yı ser-
bostâncıyân etdi sebîl.*

*Seyr edenler dediler lafzen anın târîhini / İtdiler bin sekizde Kevser'i bunda
sebîl*

(E. Çelebi, 2011, s. 38).

...

*Menzil-i İskeley-i Dil: Karşı tarafında gine Gekbiziye dili derler. Üsküdar
tarafından ammâ bu dil Hersek tarafında hakikatü'l-hâl deryâ içre girmiş
bir dildir* (E. Çelebi, 2011, s. 40).

Tavşancıl 19. yüzyılın ortalarındaki temettüât kayıtlarına göre bin nüfusa sahip bir köy durumundaydı. Nüfusun büyük kısmı bağcılık ve zeytin başta olmak üzere tarım ile geçiniyordu. Ayrıca körfeze yakın olması sebebi ile Tavşancıl'da çok sayıda kaptan ve gemici tayfası da ikamet etmekteydi (Berber, 2017, s. 1729). Tavşancıl hakkında bilgi edinebileceğimiz bir diğer kaynak Ahmet Mithat Efendi'nin 1309/1893 yılında yayımlanan *Sayyadane Bir Cevelan* isimli eseridir (Ahmet Mithat, 1309). Yazar bu eserinde İstanbul-Beykoz'dan başlayıp İzmit-Tavşancıl'a kadar kotra ile yaptıkları dört günlük av ve seyahat anılarını kaleme almıştır. Kitabın *Tavşancıl'da, Bir Muvakkat Yalnızlık ve Tavşancıl'dan Çerkeşli'ye Yalnız* başlığını taşıyan kısımlarında o zamanlar köy olan Tavşancıl Karyesi ve civarı hakkında malumat vermiştir (A. Mithat Efendi, 2017, ss. 63-76). Özellikle de üzümüyle meşhur olan Tavşancıl'ın iki bin dönümü bulan bağlarından bahsetmiştir (A. Mithat Efendi, 2017, ss. 70-72). Ahmet Mithat Efendi 19. yüzyılın sonlarında gerçekleştirmiş olduğu bu seyahatinde Müslümanların yaşadığı ve iki yüz elli-üç yüz hâneye sahip olan Tavşancıl Köyü hakkında şunları paylaşmıştır (A. Mithat Efendi, 2017, s. 64):

*“Tavşancıl denilen köy, sahilden on dakika, bir çeyrek yokuş yukarıya
çıkılmak suretiyle vasil olunabilecek bir tepe üzerinde ve iki yüz elli, üç yüz*

kadar sırf İslâm hanesini hâvî gayet nezaretli ve güzel bir yerdir. Sahildeyse şimendifer istasyonu ve birkaç kahve ve kayıkçı ve balıkçı odaları ve fırın gibi ebniye bulunarak bunlarında önünde ufacık bir burun vardır ki esmekte bulunan rüzgarı ve onun kabarttığı dalgaları o burun biraz kestiğinden onun iç tarafı oldukça liman addolunur.”

Ahmet Mithat Efendi o dönemde Tavşancıl'ın son derece imar edilmiş bir köy olduğunu ve Boğaziçi ile yarışan bir manzaraya sahip olduğunu bizlere şu sözleriyle aktarır (A. Mithat Efendi, 2017, ss. 70-71):

“Köy içinden geçtik. Ne güzel, ne mamur köy! Bir kere tam köye girerken üzerine çıktığımız tepelerin İzmit Körfezi üzerine doğru mümted nezareti, Boğaziçi'nde bile nadir bulunur nezaretlerdendir. Köyde öyle eskimiş, bir tarafa eğilmiş, kiremitleri düşmüş haneler yok. Birer katlı, fakat muntazam yapılmış haneler gördüm. Birkaç tane kadim tepe camlı ve pencereleri üzerinde “Maşaallah” ve “Ya Hâfız” yazılı haneler gördüm ki tarz-ı inşaları kadim ve ona mahsus olan letafetle latif olmakla beraber vaktiyle gayet metin yapılmış olduklarından, eylevm dahi birkaç senelik binalar gibi görünüyorlar. Yeni yaptıkları mektebi dahi Eşref Ağa gösterdi. Buna kimlerin ne yolda iane ve himmet eylediklerini de anlattı ki ekserisini tanıdığım zevât-ı mumaileyhimin mücerret rızaen-lillah etmiş oldukları şu ianeleri ilandan hoşlanmayacaklarını bildiğim için bende izah etmemeyi tercih eyledim köyün bir de epeyce mühim ve güzel çarşısı vardır. Hele bir gazinosu vardır ki bahçesi mazı ağaçlarıyla gölgelendirilmiş latif bir yerdir.”

Ahmet Mithat Efendi'den sonraki dönemlerde de buranın üzümünü konu edinen yazarlar olmuştur. Tavşancıl'ın özellikle çavuş üzümü meşhurdu. Ve Yunus Nüzhet Unat *Kocaeli Üzüm Türküsü* isimli şiirinde bu konuya değinmiştir (Yüce, 1988, ss. 49-50):

“Tavşancıl anılsın bugün dillerde

Çavuşu yetişmez başka ellerde

Bir ece lazımsa hep güzellerde

Tavşancıl çavuşu buna haklıdır.”

Tavşancıl 1960'lı yıllara kadar üzüm dışında ayrıca meyve ve zeytin üretimine dayalı bir ekonomiye sahipti. İki tane yağhanesi olduğu rivayet edilmektedir. 1960'lı yıllardan sonra ise Dilovası ve çevresinde sanayinin gelişmesi ve gençlerin buralarda işe girmesi sebebiyle meyvecilik, bağcılık gibi tarım faaliyetleri önemini kaybetmiştir (Dilovası Belediyesi, 15 Mayıs 2020). Günümüz itibarıyla Tavşancıl 850 haneli ve 2350 nüfuslu bir mahalledir. Tarım ve hayvancılıkla uğraşan kalmamıştır. Burada yaşayan insanlardan bir kısmı emekli olarak gençler ise sanayiye çalışarak geçimlerini sağlamaktadır (Keleş, 2020).

2. Veba Salgını ve Kocaeli-Tavşancılı

Tarihte savaşlar, kıtlık, depremler, yangınlar ve diğer doğal afetler kadar toplumlarda kitlesel ölümlere neden olan sebeplerden biri de pandemik hastalıklar olmuştur. Bu salgın hastalıkların başında veba/taun, sıtma/humma, tifus, cüzam, verem/tüberküloz, çiçek, kızamık, frengi, dizanteri ve kolera gibi hastalıklar gelmektedir. Bazen belirli bir bölgede bazen de imparatorlukların tamamına yayılan bu hastalıklar ekonomiyle birlikte demografik yapıyı da derinden etkilemiştir. Örneğin 1728 yılındaki veba salgınında 500-600 bin kişinin yaşadığı İstanbul'da nüfusun üçte birinin kaybedildiği düşünülmektedir (Panzac, 1997, s. 23). Osmanlıda 18. yüzyıldan 19. yüzyılın ortalarına kadar yaklaşık bir buçuk asır boyunca farklı kronolojik ve coğrafi dağılımlarla veba döngüsel varlığını hissettirmiştir. Veba salgını bir bölgeye ulaştığında bazen birkaç sene bezen de sekiz-on sene devam etmiştir (Panzac, 1997, s. 23).

Özellikle veba gibi kitlesel ölümlere neden olan bulaşıcı hastalıkların yayılma güzergâhlarının kara ve deniz ulaşım yollarıyla yakın ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Çünkü fare ve benzeri kemirgenlerden geçen pireler vasıtasıyla bulaşan vebanın coğrafi yaygınlık kazanmasında kara ve deniz ticaret yolları etkili olmuştur (Ayar, 2017, s. 164). Mürettebatı veya yolcuları vebalı olan gemiler gittikleri yerlere bu hastalığı da beraberlerinde taşımaktaydılar (Panzac, 1997, s. 36). Böylece limanlar bu yayılmanın kavşak noktaları olmuştur. Donanmalar, tüccarlar, ulaklar ve seyyahlar bulaşıcı hastalıkların yayılmasında rol oynamışlardır. Örneğin 1834 tarihli bir belgede Trabzon'dan Tersane'ye gelmiş olan 21 bahriyelinin çiçek hastalığından İzmit'te öldüğü belirtilmiştir (Yılmaz vd., 2015, s. 948).

Tavşancılı Mahallesi'nin de kara, deniz ve demiryolu ulaşımı güzergâhı üzerinde bulunması onu vebanın dışarıdan taşındığı geçici odaklardan biri haline getirmiş olabilir. 19. yüzyıl ortasına kadar veba Osmanlı coğrafyasında çok sık rastlanan bir hastalık olmuştur. Kocaeli bölgesi de farklı salgın hastalıklardan zaman zaman etkilenmiştir. Fakat şu ana kadar yapılan çalışmalar genellikle İzmit ve çevresindeki kolera, çiçek, sıtma, tifo, kızamık, kuşpalazı-difteri gibi salgın hastalıklar ve bunlarla ilgili koruyucu sağlık hizmetlerine odaklanmıştır. Bu araştırmalarda veba salgınına pek fazla değinilmemiştir (Akpınar vd., 2019, ss. 933-941; Atar, 2016, ss. 839-847; Yılmaz vd., 2015, ss. 947-953; Özcan vd., 2015, ss. 955-963).

İmparatorlukların fetih, şehirleşme, mübadele ve ticaret ağları sebebiyle vebayı tetiklediği düşünülmektedir. Veba imparatorlukların somut (ticaret malları, insanlar, hayvanlar) ve soyut (düşünce) dolaşım ağları gibi yol almıştır (Varlık, 2017, ss. 23-24). Osmanlı İmparatorluğunda da 1713, 1719, 1728-1729, 1739-1743, 1759-1765, 1781, 1784-1786, 1791-1792, 1813-1819 ve 1835-1838 tarihlerinde 10 ayrı pandemik veba ortaya çıkmıştır. Bu salgınlardan bazıları imparatorluğun yarısını etkilemiştir (Panzac, 1997, s. 61). 19. yüzyıl boyunca veba salgınları etkisini giderek kaybetmesine rağmen Osmanlı döneminde

yaşanan salgınların en önemlileri 1812-19 ve 1835-38 yıllarında görülmüştür (Varlık, 2011, s. 176). Kocaeli ve çevresinin, imparatorluk coğrafyasını büyük ölçüde etkisi altına alan bu veba salgınlarına maruz kalmadığı düşünülemez. Fakat bu bölgenin veba salgınlarından ne ölçüde etkilendiği ve demografik yapıya olan etkisi tam olarak bilinmemektedir. Özellikle 1812 yılında başlayıp 1819 yılına kadar devam eden veba salgınının Tavşancıl açısından da yıkıcı sonuçları olduğunu düşünmekteyiz. Çünkü Tavşancıl Mezarlığı'nda bulunan Osmanlı dönemi mezar taşlarında bu duruma işaret eden veriler bulunmaktadır. Gerek belli tarihlerdeki (1811-1818 yılları) mezar sayılarındaki artış ve gerekse bu taşların bazılarında ölüm sebebi olarak vebanın belirtilmiş olması bu ihtimali güçlendirmektedir.

Osmanlı döneminde salgın hastalıklarla mücadele ve koruyucu sağlık hizmetleri kapsamında alınan tedbirler ve yapılan uygulamalar sayesinde vebanın etkisiz hale getirildiği bilinmektedir. Bu tedbirler arasında mezarlık ve defin işlemleriyle ilgili düzenleyici kararlar alındığı da görülmektedir. Tanzimattan sonra kabul edilen veya yürürlükten kaldırılan kanun ve yönetmeliklerin yayımlandığı resmi bir külliyât olan *Düstur*'un ikinci cüzünde *Nizamât-ı idâre-i tıbbiye* başlığı altında yer alan *İstanbul dahilinde defn-i emvâtın memnu'yyetine dâir nizamnâmesi*yle şehir içersinde defin yapılmasının bazı şartlara bağlanması salgın hastalıklarla mücadele açısından son derece önemlidir (Düstur, 1289). Bu kararların koruyucu sağlık önlemleri dâhilinde alındığı nizamnamenin içeriğinden de anlaşılmaktadır. Bununla birlikte 1920'lere kadar görülen veba karantina, kordon, dezenfeksiyon, mezarlıkların şehir dışına çıkarılması, yurtdışından yabancı uzman getirilmesi ve yetişmiş sağlık personelinin artırılması gibi uygulamalar ve sağlıkta kurumsal modernleşme çabaları ile birlikte sınırlı bir etkiye sahip olmuş ve giderek azalmıştır (Ayar, 2017, s. 168).

Tavşancıl'ın demografik yapısının salgın hastalıklardan nasıl etkilendiğini mevcut bilgiler dâhilinde tam olarak belirleyememekteyiz. Kocaeli Yarımadası'nın nüfus hareketliliğine bakıldığında 1844-1845 tarihinde Tavşancıl'da tahmini olarak 185 hane ve 925 kişi olduğu düşünülmektedir (Çelik, 2015, s. 455). Kocaeli, Tavşancıl ve çevresinin geçmişte veba ve diğer salgın hastalıklardan ne ölçüde etkilendiğini anlayabilmek için bölgedeki mezar taşları üzerine daha kapsamlı araştırmalar yapılması gerekmektedir.

3. Tavşancıl Mezarlığı

Tavşancıl Mahallesi'nde biri Koca Mezarlık (Yeniçeri Mezarlığı) diğeri de Tavşancıl Mezarlığı olmak üzere iki mezarlık bulunmaktadır. Her iki mezarlıkta mahallenin kuzey kısmında yer almaktadır. Koca Mezarlık günümüzde ağaç ve çalı gibi bitkilerle kaplanmış olup defin yapılmamaktadır. Tavşancıl Mezarlığı ise mahallenin üst çıkışında yer almakta olup hem Osmanlı döneminde hem de günümüzde defin yapılan bir mezarlık olarak varlığını devam ettirmektedir.

Araştırmamıza konu olan Tavşancıl Mezarlığı iki kısımdan meydana gelmektedir. Ve her kısmın içerisinde de iki ayrı ada bulunmaktadır. Bu mezarlıkta toplam 80 adet Osmanlıca

mezar taşı tespit edilmiştir. Mezarlardan 40'ı kadın, 40'ı ise erkeğe aittir. Mezarlıkta Osmanlı dönemine ait en erken tarihli taş 1201/1786-1787 yılına ait olup burada Sabıkan Serdar Ali Ağa'nın oğlu Menlâ Mustafa metfundur (Katalog no-1). Osmanlıca kitabeli mezar taşlarının en geç örneği ise 1947 yılına tarihlenmektedir (Katalog no-76). Kadir Salih oğlu İshak'a ait olan bu mezar harf inkılâbından 19 sene sonrasını işaret etmesine rağmen kitabesinde hem Arap hem de Latin alfabesi birlikte kullanılmıştır. Mezarlıkta harf inkılâbından sonraki döneme ait olmasına rağmen kitabeleri Arap alfabesine sahip iki mezar daha bulunmaktadır. Bu mezarlardan birincisi 1929 tarihli olup Tavşancılı Hacı Ahmed oğlu Hasan Efendi'ye (Katalog no-74) diğeri ise 1932 tarihli olup Hamamcı Ahmed Ağa'nın mahdumu Ahmed Efendi'ye (Katalog no-75) aittir.

Mezarlığın kronolojisine baktığımızda Osmanlı dönemi mezar taşları 18. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın ikinci çeyreğine kadar görülmektedir. Bu zaman aralığı yaklaşık 160 yıllık bir dönemi kapsamaktadır. Mezarlıkta 18. yüzyıla ait 1 mezar, 19. yüzyıla ait 65 mezar ve 20. yüzyıla ait ise 9 mezar bulunmaktadır. Mezarların dört tanesinin kırık veya tarih kısmının beton ve ağaç gövdesi içerisinde kalmasından dolayı yılı tespit edilememiştir (Katalog no-77-80).

Tavşancıl Mezarlığı'nda toplumun farklı kesimlerinden ve çeşitli mesleklerden insanlar yer almaktadır. Meslekleri belirtilmiş olanlar arasında muallim-i sıbyan (Katalog no-54), kahveci (Katalog no-50, 51), hafız (Katalog no-52), çeşnekar (Katalog no-70), imam (Katalog no-17), asakir-i rediften borucu (Katalog no-56), bâb-ı âlî divân-ı hümayûn mühime odası hulefası (Katalog no-66) ve Çorum telgraf memuru (Katalog no-68) bulunmaktadır.

Taşlara malzeme ve biçim açısından baktığımızda *İstanbul üslubunu* taşıdığı görülmektedir. Anadolu'nun farklı bölgelerinde yerel taşlar ve formlar kullanılmasına rağmen Tavşancıl Mezarlığı'nda bulunan Osmanlı mezar taşlarında bu durum söz konusu değildir. Taşların tamamı mermerden olup biçim, başlık türleri ve süslemeleri açısından imparatorluğun başkenti olan İstanbul'da bulunan taşlarla benzerdir. Tavşancıl'ın gerek İstanbul'a olan yakınlığı ve gerekse deniz ulaşımıyla başkente olan bağı burada bulunan mezar taşlarının *İstanbul üslubunu* yansıtmalarını kolaylaştırdığı düşünülebilir. Kitabelerde kullanılan yazı neveleri ise sülüs ve taliktir. Taşların 67 tanesinde sülüs, 13 tanesinde ise talik yazı kullanılmıştır. Talik kitabelerin tamamı 19. yüzyılın ikinci yarısından sonraki döneme tarihlendirilmektedir.

Konumuz açısından bizi ilgilendiren en önemli detay metfun bulunanların ölüm sebepleridir. Mezarlıkta bulunan 1813 (Katalog no-15, Katalog no-16) ve 1837-1838 (Katalog no-51) tarihli üç mezar taşında kişilerin vebadan öldükleri belirtilmiştir. Bununla birlikte mezarların önemli bir kısmında ölüm sebebi belirtilmiş olmasa da belli bir tarih aralığında yoğunlaşması dikkat çekmektedir. Bu da özellikle veba ve benzeri salgın hastalıkların bu ölümlere neden olduğu ihtimalini aklımıza getirmektedir. Ayrıca ölüm

sebebi veba olarak belirtilmiş taşlar bu ölümlerin yoğunlaştığı tarihlerle çakışmaktadır. Bu veriler de bizlere bu dönemdeki ölümlerin veba kaynaklı olabileceğini düşündürmektedir.

Mezarlıktaki taşların kronolojisine baktığımızda 49 taş özellikle belli tarihlerde yığılma göstermektedir. Vebanın epidemiyolojisi açısından belli aralıklarla ve on seneye yakın devam eden bir salgın olması bu ihtimali güçlendirmektedir. Bu taşlardan 34 tanesi 1811-1818 (h. 1226-1233), 8 tanesi 1823-1829 (h. 1239-1244) ve 7 tanesi ise 1836-1838 (h. 1251-1253) yıllarına tarihlenmektedir (Tablo I). Ayrıca mezarlıkta yoğunlaşmaların görüldüğü birinci (1811-1818) ve üçüncü (1836-1838) tarih aralıkları Osmanlı imparatorluğunda yaşanan veba salgınları dönemlerine denk gelmektedir.

Bu mezarlarda dikkat çeken hususlardan bir diğeri ise mezarların genelde çocuklara ait olmasıdır. Çocuk olmaları sebebiyle mezar şâhidelerinin ebatları yetişkinlere nispeten daha küçük tutulmuştur. Kitabelerinde ise küçük yaşta vefat eden çocuklar için yaşanan üzüntüyü hissettiren şiir vb. ifadeler kullanılmıştır. Aynı aileden birden fazla kişinin veba sebebiyle vefat ettiği de görülmektedir. Örneğin Kadı Hasan'ın kızlarından Ümmî'nin mezar taşında (Katalog no-15) *Bir ahla gitti dâr-ı fenadan / Bu civanım vefât etti vebadan* ifadeleri yer alırken diğerkızı Azime'nin mezar taşında (Katalog no-16) ise *Cihana doymadı canım / Veba aldı nev civanım* ifadesi yer almaktadır.

Tavşancıl mezarlığının bir diğerozelliği Yahya Kaptan'ın (ö. 1920) burada metfun bulunmasıdır. Yahya Kaptan Karakol Cemiyeti tarafından Rum çetelerle mücadele için Gebze ve civarındaki teşkilatın başına getirilmişti. 9 Ocak 1920'de Tavşancıl'da katledilmişti. Millî Mücadele'nin önemli isimlerinden olan Yahya Kaptan adına sonradan burada bir anıt mezar yapılmıştır (Galitekin, 2015, s. 181).

Tablo 1: Tarihler Göre Mezar Numaraları ve Toplam Mezar Sayısı

Tarih	Mezar Numarası	Toplam	Tarih	Mezar Numarası	Toplam
1201	1	1	1277		
1202			1278		
1203			1279		
1204			1280		
1205			1281	64	1
1206			1282	65	1
1207			1283		
1209			1284		
1210			1285		
1211			1286		
1212			1287		
1213			1288		
1214			1289		
1215			1290	66	1
1216			1291		

1217			1292		
1218			1293		
1219			1294		
1220	2	1	1295		
1221			1296		
1222			1297		
1223			1298		
1224			1299		
1225			1300		
1226	3, 4	2	1301		
1227	5, 6, 7	3	1302		
1228	8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17	10	1303		
1229	18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33	16	1304	67	1
1230	34	1	1305		
1231	35	1	1306		
1232	36	1	1307		
1233	37	1	1308		
1235			1309		
1236			1310		
1237			1311		
1238			1312		
1239	38, 39, 40	3	1313		
1240			1314		
1241			1315		
1242	41, 42, 43	3	1316		
1243	44	1	1317		
1244	45	1	1318		
1245			1319		
1246			1320		
1247			1321	68	1
1248	46	1	1322		
1249	47	1	1323		
1250			1324		
1251	48, 49	2	1325		
1252			1326	69	1
1253	50, 51, 52, 53, 54	5	1327	70	1
1254			1328		
1255			1329	71	1
1256			1330		
1257	55	1	1331	72	1
1258			1332		
1259	56, 57	2	1333		
1260			1334		

Sürün & Erbaş, Pandemi Hastalıklar Tarihine Kaynaklık Açısından Mezar Taşlarının Önemi ve Veba Yönünden Tavşancıl Mezarlığı Örneği

1261			1335		
1262			1336		
1263			1337	73	1
1264			1929	74	1
1265	58	1	1932	75	1
1266			1947	76	1
1267					
1268					
1269					
1270	59	1			
1271	60, 61	2			
1272					
1273	62	1			
1274					
1275					
1276	63	1			

4. Katalog

Katalog no 1 : Sabıkan Serdar Ali Ağanın oğlu Menlâ Mustafa, 1201/1786-1787.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım II. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 100x28 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır.

Kitabe metni :

نو جوانم اوجدی جنت باغنه / فراقی قالدی والدینک جاننه / سابقا سردار علی اغانک / اوغلو مرحوم منلا
/ مصطفی روحنه فاتحه / سنه ۱۲۰۱

Nev civanım uçtu cennet bağına / Firakı kaldı valideynin canına /
Sabıkan Serdar Ali Ağanın / oğlu merhum menlâ / Mustafa ruhuna
fâtiha / sene 1201.

Katalog no 2 : Ali Çavuş'un oğlu Genç Ali, 7 Cemaziyelahir 1220, 2 Eylül 1805.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 79x24 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, beş satır.

Kitabe metni :

على چاوشك اوغلو / مرحوم ومغفور / كنج على نك روحنه / لله الفاتحه / سنه ١٢٢٠ ج ٧

Ali Çavuş'un oğlu / merhum ve mağfur / Genç Ali'nin ruhuna / lillahi'l
fâtiha / sene 1220 C. 7.

Katalog no 3 : Çolak oğlu İbrahim Reis'in kerimesi Ümmî, 1226/1811-12.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları : Mermer, 53x16 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, beş satır.

Kitabe metni :

نو جوامم كندی جنت باغنه / چولاق اوغلی ابراهیم / رؤسك کریمه سی مرحومه / ایتی روحنه فاتحه / سنه

١٢٢٦

Nev civanım gitti cennet bağına / Çolak oğlu İbrahim / Reis'in
kerimesi merhume / Ümmî ruhuna fâtiha / sene 1226.

Katalog no 4 : Şeyh Emrullah'ın oğlu Seyyid Abdi, 1226/1811-1812.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 88x26.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, dört satır.

Kitabe metni :

چوش دره لی شیخ / امراللهک اوغلو مرحوم / سید عبدی روحنه / الفاتحه سنه ۱۲۲۶

Çavuş dereli Şeyh / Emrullah'ın oğlu merhum / Seyyid Abdi ruhuna / el-fâtîha sene 1226.

Katalog no 5 : Kalafatçı Ali Ağa'nın oğlu İbrahim, 1227 / 1812-1813.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 55x18 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, beş satır.

Kitabe metni :

کنجکلکنه دویمیان / مرادینه ایرمیان / قلافتچی علی اغانک / اوغلو ابراهیم روحنه / فاتحه سنه ۱۲۲۷

Gençliğine doymayan / Muradına ermeyen / Kalafatçı Ali Ağa'nın / oğlu / İbrahim ruhuna / fâtîha sene 1227.

Katalog no 6 : Tavşancılı Ali Ağanın kızı Vâhide, 1227/ 1812-13

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 64x21cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır.

Kitabe metni :

الباقى / طوشانجلى على اغا / نك قزى كنجلكنه / دوئميان مرحومه / واحده روحنه فاتحه / سنه ١٢٢٧

el-Bâkî / Tavşancılı Ali Ağa / nın kızı gençliğine / doymayan
merhume / Vâhide ruhuna fâtiha / sene 1227.

Katalog no 7 : Hacı Muhammed Bey kerimesi Hanife, 1227/ 1812-1813.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 70x21 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır.

Kitabe metni :

دنیا سنه دوئميان / مرادينه ايرميان / حاجى محمد بك / كريمة سى / مرحومه حنيفه / روحنه فاتحه / سنه

١٢٢٧

Dünyasına doymayan / Muradına ermeyen / Hacı Muhammed Bey
/ kerimesi / merhume Hanife / ruhuna fâtiha / sene 1227.

Katalog no 8 : Memiş Reis'in kerimesi Aişe, 1228/1813.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 70x21 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır.

Kitabe metni :

فنادن بقایه ایلدی / رحلت ایده قبری / حق روضه جنت ممش / رُسیک کریمه سی مرحومه / عأیشه
روحنه فاتحه / سنه ۱۲۲۸

Fenadan bekaya eyledi / rihlet, Ede kabrini / hak ravza-ı cennet
Memiş / Reis'in kermesi merhûme / Aişe ruhuna fâtiha / sene 1228.

Katalog no 9 : Tavşancılı Kara Mustafa oğlu İsmail Ağa, 1228/1813.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 74x24.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, yedi satır.

Kitabe metni :

الباقی / طوشنجلی / قره مصطفی / اوغلو مرحوم / اسمعیل اغانک / روحنه فاتحه / سنه ۱۲۲۸

el-Bâkî / Tavşancılı / Kara Mustafa / oğlu merhum / İsmail
Ağanın / ruhuna fâtiha / sene 1228.

Katalog no 10 : Ali Kuzu'nun ehli Azime Hatun, 1228/1813.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 55x25-30 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, beş satır.

Kitabe metni :

هذا قبر / مرحومه ومغفوره / على قوزونك اهلى / عظيمه حاتون روحنه / الفاتحه / سنه ١٢٢٨

Haza kabr / Merhume ve mağfure / Ali Kuzu'nun ehli / Azime Hatun ruhuna / el-fâtîha / sene 1228.

Katalog no 11 : Mehmed Ağanın zevcesi Habibe Menlâ, 1228/1813.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları : Mermer, 80x30 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, yedi satır.

Kitabe metni :

الباقى / فنادن بقايه ايلدى رحلت / ايده قبرى حق روضه جنت / محمد اغانك زوجه سى مرحومه
حبيبه منلا / روحنه فاتحه / سنه ١٢٢٨

el-Bâkî / Fenadan bekaya eyledi rihlet / Ede kabrini hak ravza-i cennet / Mehmed Ağanın zevcesi merhume Habibe Menlâ / ruhuna fâtîha / sene 1228.

Katalog no 12 : Laz Ahmed'in ehli Hamide Hatun, 1228/1813.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 71x31-36 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır.

Kitabe metni :

الباقى / فنادن بقايه ايلدى رحلت / ايده قبرى حق روضه جنت / لاز احمدك اهلى مرحومه / حميده
حاتون روحنه / الفاتحه سنه ١٢٢٨

el-Bâkî / Fenadan bekaya eyledi rihlet / İde kabrini hak ravza-ı
cennet / Laz Ahmed'in ehli merhume / Hamide Hatun ruhuna /
el-fâtîha sene 1228.

Katalog no 13 : Ali Ağa'nın kerimesi Sâime Menlâ, Safer 1228 / Şubat-Mart 1813

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 83x21 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, yedi satır.

Kitabe metni :

الباقى / كنجلكينه دويميان / مرادينه ايرميان / علي اغانك كريمه سى / مرحومه صائمه منلا / روحنه فاتحه
/ سنه ١٢٢٨ ص

el-Bâkî / Gençliğine doymayan / Muradına ermeyen / Ali Ağa'nın
kerimesi / merhume Sâime Menlâ / ruhuna fâtîha / sene 1228 S.

Katalog no 14 : Kadı Hasan'ın kerimesi Hanife, 15 Rabiülahir 1228 /17 Nisan 1813.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 70x21 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, yedi satır.

Kitabe metni :

الباقی / کتجلکنه طوبیمیان / مرادینه ایرمیان / قاضی حسن نیک / کریمه سی مرحومه حنیفه / روحنه
فأتحه / سنه ۱۲۲۸ ر ۱۵

el-Bâkî / Gençliğine doymayan / Muradına ermeyen / Kadı
Hasan'ın / kerimesi merhume Hanife / ruhuna fâtiha / sene 1228
R. 15.

Katalog no 15 : Kadı Hasan'ın kerimesi Ümmî, 15 Rabülahir 1228 /17 Nisan 1813.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 54x18 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır.

Kitabe metni :

الباقی / بر اهله کندی دار فناندن / بو جوانم وفات اتدی وبادن / قاضی حسنک کریمه سی / مرحومه
اوتمی روحنه / فأتحه سنه ۱۲۲۸ ر ۱۵

el-Bâkî / Bir ahla gitti dâr-ı fenadan / Bu civanım vefât etti
vebadan / Kadı Hasan'ın kerimesi / merhume Ümmî ruhuna /
fâtiha sene 1228 15 R.

Katalog no 16 : Kadı Hasan'ın kerimesi Azime, 15 Rabiulahir 1228/17 Nisan 1813.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 58x19 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır.

Kitabe metni :

الباقى / جهانہ طومدی جانم / ویا الدی نو جوانم / قاضی حسنک کریمہ سی / مرحوم عزیزہ روحنہ
فاتحہ / سنہ ۱۲۲۸ فی ۱۵ ر

el-Bâkî / Cihana doymadı canım / Veba aldı nev civanım / Kadı
Hasan'ın kerimesi / merhume Azime ruhuna fâtiha / sene 1228 ff
15 R.

Katalog no 17 : Softa oğlunun kerimesi Zeliha Mella, 1228/1813.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 88x32-37 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, sekiz satır.

Kitabe metni :

اه من الموت / اه ايله زار قبله راك تازلكمه طومدم / چون اجل پیمانہ سی طولش مراد المدم / حسرتا
فانی جهانده طول عمر سوردم / فرقنا تقدیر بو ایمش تا ازلدن بلمدم / صوفته اوغلونک کریمہ سی
مرحومه / زلیحه ملا روحنہ فاتحہ / سنہ ۱۲۲۸

Âh mine'l-mevt / Âh ile zâr kılarak tazeliğime doymadım / Çün
ecel peymanesi dolmuş murad almadım / Hasretâ fânî cihanda
tul ömür sürmedim / Fırketâ takdir bu imiş tâ ezelden bilmedim
/ Softa oğlunun kerimesi merhume / Zeliha Mella ruhuna fâtha
/ sene 1228.

Katalog no 18 : Mazlum Bekriz oğlu Hüseyin, 1229/1813-1814

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 60x21 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, beş satır.

Kitabe metni :

نوجوانم کندی جنت باغنه / فرقی قالدی والدینی جاننه / مظلوم بکریز اوغلو / مرحوم حسین روحنه /
فاتحه سنه ۱۲۲۹

Nevcivânım gitti cennet bağına / Fırakı kaldı vâlideyni canına /
Mazlum Bekriz oğlu / merhûm Hüseyin ruhuna / fâtiha sene 1229.

Katalog no 19 : Bekir oğlu kerimesi Emine Hanım, 1229/1813-1814

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 44x15.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, beş satır.

Kitabe metni :

مظلوم بکر اوغلی / کریمه سی مرحومه / امینه حاتمک / روحنه فاتحه / سنه ۱۲۲۹

Mazlum Bekir oğlu / kerimesi merhume / Emine Hanım'ın /
ruhuna fâtiha / sene 1229.

Katalog no 20 : 1229 / 1813-1814.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 64x36 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, iki satır.

Kitabe metni :

افندی روحنه فاتحه / سنه ۱۲۲۹ / -----

----- / Efendi ruhuna fâtiha / sene 1229.

Katalog no 21 : Uzun oğlu Halil, 1229/ 1813-1814.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 68x18 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, beş satır.

Kitabe metni :

اوزون اوغلو / جنتمکان / مرحوم و مغفور / خليل روحیچون / فاتحه سنه ۱۲۲۹

Uzun oğlu / cennetmekan / merhum ve mağfur / Halil ruhiçün / Fâtiha sene 1229.

Katalog no 22 : Emine Mella, 1229/1813-14

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 58x17.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır.

Kitabe metni :

جهان باغنده تازه / بر نخال کول ایدی صولدی / اجلدن صانکه جهانہ کلمدی / مرحومه امینه ملا
/ روحنه فاتحه / سنه ۱۲۲۹

Cihan bağında تازه / bir nihâl idi soldu / Ecelden sanki cihâna
gelmedi / merhume Emine Mella / ruhuna fâtiha / sene 1229.

Katalog no 23 : İbrahim Reis'in oğlu Ali, 1229/1813-14.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 63x19.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır.

Kitabe metni :

الباقی / نازنیمز اجدی جنت باغنه / فراقی قالدی والدیینی جاننه / ابراهیم رئیسک اوغلو / مرهوم
علی روحنه فاتحه / سنه ۱۲۲۹

el-Bâki / Nâzenimiz uçtu cennet bağına / Firakı kaldı valideyni
canına / İbrahim Reis'in oğlu / merhum Ali ruhuna Fâtiha / sene
1229.

Katalog no 24 : Çolak oğlu İbrahim Reis'in kerimesi Nefise, 1229/1813-1814

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 80x21.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır.

Kitabe metni :

کنجلیکنه طویمیان / مراد مقصودینه ایرمیان / چولاق اوغلو ابراهیم / رتسک کریمه سی جنتمکان /
مرحومه نفیسه روحنه / فاتحه سنه ۱۲۲۹

Gençliğine doymayan / Murad-ı maksuduna ermeyen / Çolak
oğlu İbrahim / Reis'in kerimesi cennetmekan / merhume Nefise
ruhuna / fâtiha sene 1229.

Katalog no 25 : Budak oğlunun kerimesi Ümmi Gülsüm, 1229/1813-1814.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 70x23.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, beş satır.

Kitabe metni :

جنتمکان فردوس اشیان / بوداق اوغلونک / کریمه سی مرحومه ام / کلثوم روحنه فاتحه / سنه ۱۲۲۹

Cennet mekan firdevs-i aşîyân / Budak oğlunun / kerimesi
merhume Ümmi / Gülsüm ruhuna fâtiha / sene 1229.

Katalog no 26 : İbrahim Ağa'nın kerimesi Şerife Emine, 1229/1813-1814.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 60x25-28 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır.

Kitabe metni :

فنادن بقایه ایلدی ررحلت / ایده قبری حق روضه جنت / ابراهیم اغانک کریمه سی / مرحومه شریفه
امینه / روحنه فاتحه / سنه ۱۲۲۹

Fenadan bekaya eyledi rihlet / İde kabrini hak ravza-ı cennet /
İbrahim Ağa'nın kerimesi / merhume Şerife Emine / ruhuna
fâtiha / sene 1229.

Katalog no 27 : Emine Molla, 1229/1813-14

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 52x17cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, beş satır.

Kitabe metni :

نازننیم کندی جنت باغنه / فراقی قالدی پدری / جاننه مرحومه امینه / ملا روحنه فاتحه / سنه
۱۲۲۹

Nazeninim gitti cennet bağına / Firakı kaldı pederi / canına
merhume Emine / Molla ruhuna fâtiha / sene 1229.

Katalog no 28 : Durmuş oğlu Mustafa Reisin kerimesi Azize, 1229/1813-1814.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 64x21 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır.

Kitabe metni :

کنجلیکنه طوبیانیان / مرادینه ایرمیانیان / دورمش اوغلی مصطفی / رؤسک کریمه سی مرحومه / عزیزه
روحنه فاتحه / سنه ۱۲۲۹

Gençliğine doymayan / Muradına ermeyen / Durmuş oğlu
Mustafa / Reisin kerimesi merhume / Azize ruhuna fâtiha / sene
1229.

Katalog no 29 : Mustafa Reisin kerimesi Ümmî, 1229/1813-1814.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 50x17 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, beş satır.

Kitabe metni :

دروش اوغلو / مصطفی رؤسک / کریمه سی دنیا سنه دویمانیان / مرحومه اقی روحنه / فاتحه سنه ۱۲۲۹

Derviş oğlu / Mustafa Reisin / kerimesi dünyasına doymayan /
merhume Ümmî ruhuna / fâtiha sene 1229.

Katalog no 30 : Usta Ali Oğlu Hüseyin, 1229/1813-14.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 51x20 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, dört satır.

Kitabe metni :

اوسته علی اوغلو / جنتمکان مرحوم / حسین روحنه فاتحه / سنه ۱۲۲۹

Usta Ali Oğlu / Cennetmekan merhum / Hüseyin ruhuna fâtiha
/ sene 1229.

Katalog no 31 : Hasan Mellanın kerimesi Nefise Hanım, 1229/1813-1814.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 73x22 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, yedi satır.

Kitabe metni :

هوالباقی / نازه نیم کندی جنت باغنه / فراقی قلدی والدینک جاننه / حسن ملاتک
کریمه سی / مرحومه ومغفوره نفیسه / خاتم روحیچون الفاتحه / سنه ۱۲۲۹

Hûve'l Bâkî / Nazeninim gitti cennet bağına / Fırakı kaldı
valideynin canına / Hasan Mellanın kerimesi / merhume ve
mağfure Nefise Hanım ruhiçün el-fâtiha / sene 1229.

Katalog no 32 : Muhammed Ağanın kerimesi Ayşe, 1229/1813-1814.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 65x20 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, beş satır.

Kitabe metni :

ياهو / جنتمکان فردوس / محمد اغانك كريمة سي / عايشه روحنه فا / تحه ١٢٢٩

Yâ hû / Cennetmekan firdevs / Muhammed Ağanın kerimesi /
Ayşe ruhuna fâ- / tiha 1229.

Katalog no 33 : Abdi Mella İsmail Ağanın ehli Hanife Kadın, 1229/1813-1814.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 73x21-29 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır.

Kitabe metni :

کنجلیکنه طوبییمان / مرادینه ارمیان / عبدی ملا اسماعیل اغا / نک اهلی مرحومه حنیفه / قدین روحنه
فاتحه / سنه ١٢٢٩

Gençliğine doymayan / Muradına ermeyen / Abdi Mella İsmail
Ağa- / nın ehli merhume Hanife / Kadın ruhuna fâtiha / sene
1229.

Katalog no 34 : Bekar Ahmed Ağa, 1230 / 1814-1815.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 110x26 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır.

Kitabe metni :

الباقى / فنادن بقايه ابلدى رحلت / ايده قبرينى حق روضه جنت / مرحوم و مغفور بكار / احمد
اغانك روحنه / الفاتحه ١٢٣٠

el-Bâkî / Fenadan bekaya eyledi rihlet / Ede kabrini hak ravza-ı cennet/ merhum ve mağfur Bekar / Ahmed Ağa'nın ruhuna / el-Fâtîha 1230.

Katalog no 35 : Bekar Ahmed'in zevcesi Hanife Hatun, 1231/1815-16.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 68x27-31 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır.

Kitabe metni :

الباقى / بكار احمدك زوجة سى / مرحومه و مغفوره / خنيفه خاتون / روحنه فاتحه / سنه ١٢٣١

el-Bâkî / Bekar Ahmed'in zevcesi / merhume ve mağfure / Hanife Hatun / ruhuna fâtîha / sene 1231.

Katalog no 36 : Elmacı oğlu Ömer Reis, 1232/1816-17.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 92x27 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır.

Kitabe metni :

الباقى / فنادن بقايه ايلىدى رحلت / ايده قبرى حق روضه جنت / الله جى اوغلو مرحوم / عمر رؤسن
روحنه فاتحه / سنه ١٢٣٢

el-Bâkî / Fenadan bekaya eyledi rihlet / İde kabrini hak ravza-ı
cennet / Elmacı oğlu merhum / Ömer Reisin ruhuna fâtiha / sene
1232.

Katalog no 37 : Tavşancıl Sipahi Ali Ağa'nın kerimesi Ayşe, 1233/1817-18.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 68x19.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır.

Kitabe metni :

الباقى / طوشانچل سپاهى / على اغانك كريمه سى / مرحومه عايشه / روحنه فاتحه / سنه ١٢٣٣

el-Bâkî / Tavşancıl Sipahi / Ali Ağanın kerimesi / merhume Ayşe /
ruhuna fâtiha / sene 1233

Katalog no 38 : Sinoplu Soyuk Çeşme İmamı es-Seyyid Hâfız Mehmed Efendi, 1239/1823-1824.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 100x27.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, yedi satır.

Kitabe metni :

الباقی / فنادن بقایه ایلدی رحلت / ایده قبرینی حق روضه جنت / صنوبلی صویق چشمه / امامی
مرحوم السید حافظ / محمد افندی روحیچون / فاتحه ۱۲۳۹

el-Bâkî / Fenadan bekaya eyledi rihlet / Ede kabrini hak ravza-ı cennet/ Sinoplu Soyuk Çeşme / İmamı merhum es-Seyyid Hâfız / Mehmed Efendi ruhiçün / fâtiha 1239.

Katalog no 39 : Hatip Seyyid Mustafa Efendinin kerimesi Şerife Ayşe, 1239/1823-1824.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 80x22.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, yedi satır.

Kitabe metni :

الباقی / بر کلی غنجه ایکن اچلمدن / صولدم جهان ترک ایذب جنت اعلائی / بولدم خطیب سید
مصطفی / افند ینک کریمه سی مرحومه مه / شریفه عایشه روحنا فاتحه / سنه ۱۲۳۹

el-Bâkî / Bir gülü gonca iken açılmadan / soldum, Cihânı terk edip cennet-i alayı / buldum, Hatip Seyyid Mustafa / Efendi'nin kerimesi merhume / Şerife Ayşe ruhuna fâtiha / sene 1239.

Katalog no 40 : Tavşancıl hatibi es-Seyyid Mustafa Efendi'nin hemşiresi Şerife Ayşe Hatun, 1239/ 1823-1824.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 85x26-29 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır.

Kitabe metni :

الباقى / مرحومه و مغفوره / طوشانجيل حطبي / السيد مصطفى افنديك / همشيره سى شريفه عايشه
/ حاتون روحنه فاتحه / سنه ١٢٣٩

el-Bâkî / Merhume ve mağfure / Tavşancıl hatibi / es-Seyyid
Mustafa Efendi'nin / hemşiresi Şerife Ayşe / Hatun ruhuna
fâtiha / sene 1239.

Katalog no 41 : Kaymes Ali Ağanın ehli Hanife Hatun, 1242/1826-1827.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 62x29-33 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, beş satır.

Kitabe metni :

الباقى / قيمس على اغانك اهلى / مرحومه كنجلكنه طوميان / حنيفه خاتون روحنه فاتحه / سنه
١٢٤٢

el-Bâkî / Kaymes Ali Ağanın ehli / merhume gençliğine
doymayan / Hanife Hatun ruhuna fâtiha / sene 1242.

Katalog no 42 : Köroğlu Hacı Ali, 1242/1826-27.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 66x24 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır.

Kitabe metni :

الباقى / فنادن بقايه ايلدى رحلت / ايده قبرنى حق روضه جنت / كور اوغلى مرحوم / حاجى على
روحنه / سنه ١٢٤٢ فى ١٥ س

el-Bâkî / Fenadan bekaya eyledi rihlet / İde kabrini Hak ravza-
cennet / Köroğlu merhum / Hacı Ali ruhuna / sene 1242.

Katalog no 43 : Harputlu Ali'nin oğlu es-Seyyid Süleyman, 1242/1826-1827

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 82x24 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, beş satır.

Kitabe metni :

حارپتلى على نيك / اوغلى مرحوم / و مغفور السيد / سليمان روحنه / الفاتنه / سنه ١٢٤٢

Harputlu Ali'nin / oğlu merhum / ve mağfur es-Seyyid /
Süleyman ruhuna / el-fâtîha / sene 1242.

**Katalog no 44 : Elmacıklı Selim Dedenin kerimesi Emine Hanım, 3 Muharrem 1243 /
27 Temmuz 1827.**

Bulunduğu yer : Mermer, Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: 92x30-35 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, yedi satır.

Kitabe metni :

هو الباقي / كنج ايكن كوجدى جهاندىن / بويله بر خلق حلیم ديلرم / قبرینی پور نور ايلیه رب الکریم
/ الماجلی سلیم ده ده نك کریمه سی / مرحومه امینه حاتم روحنه / الفاتحه سنه ۱۲۴۳ فی ۳ م

Hüve'l Bâkî / Genç iken göçtü cihandan / böyle bir hulk-i halîm,
Dilerim / kabrini pür nur eyleye Rabbü'l-kerîm / Elmacıklı Selim
Dedenin kerimesi / merhume Emine Hanım ruhuna / el-Fâtiha
sene 1243 fi 3 M.

Katalog no 45 : Koca Bekir, 1244/1828-29.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 78x28.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, yedi satır.

Kitabe metni :

الباقي / کلوب قبرم زیارت ایدن اخوان / ایده لر روحه بر فاتحه احسان / دنیا به زینتی کلمیان / مرحوم
قوجه بکریک / روحنه فاتحه / سنه ۱۲۴۴

el-Bâkî / Gelip kabrim ziyaret eden ihvan / ideler ruhuma bir
Fâtiha ihsan / Dünyaya zürriyeti gelmeyen / merhum Koca
Bekir'in / ruhuna fâtiha / sene 1244.

Katalog no 46 : Macil oğlu Mustafa, 1248/1832-1833.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 70x25 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır.

Kitabe metni :

مسكنم داغلا باشی صحرايه / حاجت قلمدی ایچدم اجل / شریتن لقمنه حاجت قلمدی / ماجیل
اوغلو مرحوم مصطفی / روحنه اته / سنه ۱۲۴۸

Meskenim dağlar başı sahraya / hâcet kalmadı, içtim ecel /
şerbetin Lokman'a hâcet kalmadı / Macil oğlu merhum Mustafa
/ ruhuna fâtiha / sene 1248.

Katalog no 47 : Koca Hasan oğlu Hüseyin Alemdâr, 7 Cemaziyelahir 1249/22 Ekim 1833.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 88x24 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, yedi satır.

Kitabe metni :

الباقی / مرحوم مغفور الی / رحمة ربه العفور / قوجه حسن اوغلو / حسین علمدار / روحنه فاتحه /
سنه ۱۲۴۹ ج ۷

el-Bâkî / Merhum ve mağfur ilâ / rahmete rabbehu'l ğafur / Koca
Hasan oğlu / Hüseyin Alemdâr / ruhuna fâtiha / sene 1249 C. 7.

Katalog no 48 : Dudu oğlu Osman Reis, 8 Şevval 1251 / 27 Ocak 1836.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Üst kısım II. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 82x22 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır

Kitabe metni :

هوالباقی / زیارتدن مراد بر دعادر / بوکون بکا اسه یارین سکادر / مرحوم و مغفور دودو / اوغلو
عثمان رئیس روحنه / الفاتحه سنه ۱۳۵۱ فی ۸ ل

Hûve'l Bâki / Ziyaretden murad bir duadır / Bugün bana ise yarın sanadır / merhum ve mağfur Dudu / oğlu Osman Reis ruhuna / el-fâtîha sene 1251 fi 8 Şevval.

Katalog no 49 : Dudu oğlu kerimesi Hanife Hanım, 28 L. 1251 / 16 Şubat 1836

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Üst kısım II. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 82x22 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altısatır.

Kitabe metni :

هوالباقی / کنجلیکنه طوبعیان / مرادینه ارمیان دودو / اوغلو کریمه سی مرحومه / حنیفه حاتم روحیجون
فاتحه / سنه ۱۲۵۱ فی ۲۸ ل

Hûve'l Bâki / Gençliğine doymayan / Muradına ermeyen Dudu / oğlu kerimesi merhume / Hanife Hanım ruhiçün fâtîha / sene 1251 fi 28 L.

Katalog no 50 : Kahveci Menla Mehmed'in oğlu Mehmed, 1253/1837-1838.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Üst kısım II. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 78x19.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır

Kitabe metni :

هوالباقی / کول کی اچلمدن صولدم هله / زاری زار اغلر بنا بلبل بله / قهوه جی منلا محمدک / اوغلی
مرحوم محمد روحنه / فاتحه سنه ۱۲۵۳

Hûve'l Bâki / Gül gibi açılmadan soldum hele / Zârı zar ağlar bana
bülbül bile / Kahveci Menla Mehmed'in / oğlu merhum Mehmed
ruhuna / fâtiha sene 1253.

Katalog no 51 : Kahveci Menla Mehmed'in oğlu Mustafa, 1253 / 1837-1838

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Üst kısım II. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 75x20.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, yedi satır

Kitabe metni :

هوالباقی / امر ابتدی خدا ایلدی فرمان / ارشدی ویا یرمیدی امان / قهوه جی منلا محمدک / اوغلی
مرحوم مصطفی / روحنه الفاتحه / سنه ۱۲۵۳

Hûve'l Bâki / Emretti hoda eyledi ferman / Erişti veba vermedi
eman / Kahveci Menla Mehmed'in / oğlu merhum Mustafa /
ruhuna el-Fâtiha / sene 1253.

Katalog no 52 : Hafız Mustafa, 1253/1837-1838.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Üst kısım II. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 77x22.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altısatır

Kitabe metni :

هوالباقی / مرحوم و مغفور / الی ربه الغفور / حافظ موسی / روحنه فاتحه / سنه ۱۲۵۳

Hüve'l Bâki / Merhum ve mağfur / ilâ rabbehû'l gafûr / Hâfız
Musa / ruhuna fâtiha / sene 1253.

Katalog no 53 : Toble oğlu Hasan Reis'in oğlu Hüseyin, 1253/1837-38.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 78x24 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır.

Kitabe metni :

هوالباقی / امر ایتدی خدا اییلدی امر فرمان / ایرشدی اجل ویرمدی امان / طوبله اوغلو حسن

رئسک اوغلو / مرحوم حسین روحنه الفاتحه / سنه ۱۲۵۳

Hüve'l Bâkî / Emretti hudâ eyledi emr-i ferman / Erişti ecel
vermedi emân / Toble (?) oğlu Hasan Reis'in oğlu / merhum
Hüseyin ruhuna el-fâtiha / sene 1253.

Katalog no 54 : Tavşancıl Kariyesi'nde muallim-i sıbyan Ahmed Efendi, 12 Safer 1253 / 18 Mayıs 1837.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Üst kısım II. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 81x24.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, dokuz satır.

Kitabe metni :

هوالباقي / اولومدن كمسه مي قورتلدى قاچوب / دخى نه قورتلور الحكيم لله / كلان كجدى قونان
كوجدى هميشه / دريلان طاغيلور الحكيم لله / طاوشنجل قريه سنده معلم / صبيان مرحوم ومغفور احمد
/ افندى روحنه الفاتحه / سنه ١٢٥٣ ص ١٢

Hûve'l Bâki / Ölümünden kimse mi kurtuldu kaçıp / Dahi ne kurtulur
el-hükmü lillâh / Gelen geçti konan göçtü hemişe / Derilen dağılır
el-Hükmü lillah / Tavşancıl Kariyesi'nde muallim-i / sıbyan
merhum ve mağfur Ahmed / Efendi ruhuna el-fâtiha / Sene 1253
S. 12.

Katalog no 55 : Hanife Monla, 10 Safer 1257 / 3 Nisan 1841

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 31x22cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, üç satır.

Kitabe metni :

--- --- --- / ايدن مرحومه حنيفه / منلا روحنه فاتحه / سنه ١٢٥٧ في ١٠ ص

--- --- --- / eden merhume Hanife / Monla ruhuna fâtiha / sene
1257 fi 10 S.

Katalog no 56 : Kabakçı oğlu Seyyid Mustafa Reis oğlu Asakir-i Rediften Borucu Seyyid Ahmed, 1259/1843-1844.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım II. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 68x21 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, yedi satır.

Kitabe metni :

الباقى / قباقچى اوغلى سيد / مصطفى رئيس اوغلى / عساكر رديفدن مرحوم / بوروجى سيد احمد /
روحيجون فاتحه / سنه ١٢٥٩

el-Bâkî / Kabakçı oğlu Seyyid / Mustafa Reis oğlu / Asakir-i
Rediften merhum / Borucu Seyyid Ahmed / ruhiçün fâtiha /
sene 1259.

Katalog no 57 : Kara Mustafa oğlu Muhammed Reis'in ve Hacı İsmail Ağa'nın vâlidesi Ayşe Hatun, 1 Muharrem 1259/ 1 Şubat 1843.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Üst kısım II. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 76x24-28 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, yedi satır.

Kitabe metni :

هوالباقى / طوشا نجىلى مرهوم قره / مصطفى اوغلو محمد رئيسك / وحاجى اسماعيل اغا / والده سى /
مرحوم عايشه / حاطون روحنه الفاتحه / سنه ١٢٥٩ م غره

Hûve'l Bâkî / Tavşancılı merhum Kara / Mustafa oğlu
Muhammed Reis'in / ve Hacı İsmail Ağa / vâlidesi merhum Ayşe
/ Hatun ruhuna el-Fâtiha / sene 1259 M. Ğurre.

Katalog no 58 : Kavel oğlu Mehmed Ağa, 15 Ramazan 1265/4 Ağustos 1849.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım II. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 90x28.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Talik, yedi satır.

Kitabe metni :

هو الباقي / فنادن بقاه ایلدی رحلت / ایده قبرینی حق روضه جنت / مرحوم ومغفور له / قاول
اوغلی محمد اغانک / روحیچون الفاتحه / سنه ۱۲۶۵ ن ۱۵

Hûve'l-Bâkî / Fenadan bekaya eyledi rihlet / Ede kabrini hak
ravza-i cennet / merhum ve mağfur lehû / Kavel oğlu Mehmed
Ağanın / ruhiçün el-fâtîha / sene 1265 N. 15.

Katalog no 59 : Hereke Fabrikası muallimi Ahmed Ağanın zevcesi Emetullah Hanım, 1270/1853-54.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: 155x29-31.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Talik, sekiz satır.

Kitabe metni :

اه من الموت / کنج ایکن کوچدی جهانندن / بویله بر خلق حلیم دیلرم قبرینی / پور نور ایلیه رب
الکریم / هره که فایرقه سی معلمی احمد اغانک / زوجه سی مرحومه امت الله خانمک / روحیچون
الفاتحه / سنه ۱۲۷۰

Âh mine'l mevt / Genç iken göçtü cihandan / böyle bir hulk-i
halîm, Dilerim kabrini / pürnur eyleye rabbü'l-kerîm / Hereke
Fabrikası muallimi Ahmed Ağanın / zevcesi merhume Emetullah
Hanımın / ruhiçün el-fâtîha / sene 1270.

Katalog no 60 : Hacı Bekir Ağa, 15 Şaban 1271 / 3 Mayıs 1855.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 100x26.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, sekiz satır.

Kitabe metni :

هو الباقي / چوقدن بری ارادیم بولدم دردمه درمان / نلیم اه هنوز بو لدی حَقک امر فرمائی / کلوب
قبرم زیارت ایدن اخوان / ایده روحه بر فاتحه هم احسان / مرحوم و مغفور حاجی بکر / اغا روحنه
فاتحه / سنه ۱۲۷۱ فی ۱۵ س

Hûve'l Bâkî / Çoktan beri aradım bulmadım derdime derman /
Neyleyim ah henüz buldu hakkın emr-i fermanı / Gelip kabrim
ziyaret eden / İde ruhuma bir Fatihâ hem ihsanı / Merhum ve
mağfur Hacı Bekir / Ağa ruhuna fâtiha / sene 1271 fi 15 Ş.

Katalog no 61 : Saka oğlu Osman Ağanın kerimesi Emine Hanım, 1271/1854-1855

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım II. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 87x26 cm.

Yazı nevi ve satır : Talik, dokuz satır.

Kitabe metni :

هو الباقي / حملنی وضع ایلیوب ایلدی ترک فنا / اولحبیبک حرمتنه مغفرت قیل یا ربنا / کنجلیکه
طوبعدن کندی دنیادن همان / رحمتنه مستغرق ایده آبی باری خدا / صقه اوغعلی عثمان اغانک /
کریمه سی مرحومه امینه خاتم / روخیجون الفتحه / سنه ۱۲۷۱

Hûve'l Bâkî / Hamlini vaz eyleyip eyledi terk-i fenâ / Ol habibin
hürmetine mağfiret kıl yar bana / Gençliğine doymadan gitti
dünyadan heman / Rahmetine müstağırık ede onu bari hüdü /
Saka oğlu Osman Ağanın kerimesi merhume Emine Hanım /
ruhiçün el-fâtiha / sene 1271.

Katalog no 62 : Kalaycı oğlu Mehmed Eriz'in kerimesi Şekûre Hanım, 1273/1856-1857.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 87x23.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır.

Kitabe metni :

هو الباقي / بر قوشيم اوچمشام يوامدن / امير حقدنذر اجل كلدى ايردى انمدن بابامدن / قلايحي
اوغلى محمد اريزيك كريمه سي / شكوره هانمك روحيجو الفاتحه / سنه ١٢٧٣

Hûve'l Bâkî / Bir kuşum uçmuşam yuvadan / Emir haktandır ecel geldi ayırdı anamdan babamdan / Kalaycı oğlu Mehmed Eriz'in kerimesi Şekûre Hanımın ruhiçün el-fâtîha / sene 1273.

Katalog no 63 : Erken oğlu İsmail Ağanın oğlu Yahya Ağa, 26 Şaban 1276/19 Mart 1860.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım II. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 77x17 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, yedi satır.

Kitabe metni :

اول بلبل كلزار جنت / بيزلری ياقدى نار فرقت / ارکن اوغلى اسماعيل / اغانك اوغلى مرحوم / يحيى
اغانك روحنه / لله الفاتحه / سنه ١٢٧٦ في ش ٢٦

Ol bülbül-i gülzar-ı cennet / Bizleri yaktı nâr-ı firkat / Erken oğlu İsmail / Ağanın oğlu merhum / Yahya Ağanın ruhuna / lillahi'l fâtîha / sene 1276 fi Ş. 26.

Katalog no 64 : Süleymancık oğlu Ahmed Ağa, 1281/1864-1865.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım II. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 80x23.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Talik, yedi satır.

Kitabe metni :

هو الباقي / فنادن بقائه ايلدى رحلت / ايده قبريني حق روضه جنت / سليمانجيق اوغلى / مرحوم و
مغفور احمد اغانك / روحنه رضالله فاتحه / سنه ١٢٨١

Hûv'l Bâkî / Fenadan bekaya eyledi rihlet / Ede kabrini hak ravza-
i cennet / Süleymancık oğlu / merhum ve mağfur Ahmed Ağanın
/ ruhuna rızaenlillah fâtiha / sene 1281.

Katalog no 65 : Süleymancık oğlu Ahmed Ağanın zevcesi Emine Hanım, 1282/1865-1866.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım II. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 72x29.5-32 cm.

Yazı nevi ve satır : Talik, altı satır.

Kitabe metni :

آه من الموت / سليمان جيق اوغلو احمد / اغانك زوجه سى مرحومه / ومغفور لها امينه / خانمك
روحنه فاتحه / سنه ١٢٨٢

Âh mine'l mevt / Süleymancık oğlu Ahmed / Ağanın zevcesi
merhume / ve mağfur lehâ Emine / Hanımın ruhuna fâtiha /
sene 1282.

Katalog no 66 : Bâb-ı âlî divân-ı hümayûn mühime odası hulefasından Halil Cehdi Efendi, 2 Cemaziyelevvel 1290/28 Haziran 1873.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım II. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 96x28 cm.

Yazı nevi ve satır : Talik, on satır.

Kitabe metni :

هو الباقي / بو جهانده بولدم هيچ راحتي / اختيار ايتديم انكچون رحلتي / كمسه كولمز كمسه دخي
كولميه / ذوقنه دكمز جهانك محنتي / دار دنيا بر مسافرخانه در / عقلي اولان بدن آلسون عبره تي /
باب عالی ديوان همایون مهمه اوپه سی / خلافاستندن خليل جهدی افندی روحنه / الفاتحه سنه ۱۲۹۰
جا ۲

Hûve'l Bâkî / Bu cihanda bulmadım hiç rahatı / İhtiyar ettim onun için rihleti / Kimse gülmez kimse dahi gülmeye / Zevkine değmez cihanın mihneti / Dâr-ı dünya misafirhânedir / Akı olan benden alsın ibreti / Bâb-ı âlî divân-ı hümayûn mühime odası / hulefasından Halil Cehdi Efendi ruhuna / el-fâtîha sene 1290 Ca. 2.

Katalog no 67 : Karaman Oğlu Hacı Mustafa, 1304/1886-1887.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 87x26.5-30.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Talik, yedi satır.

Kitabe metni :

هو الباقي / بني قبل مغفرت ای رب یزدان / بحق عرش اعظم نور قرآن / کلوب قیرم زیارت ایدن اخوان /
ایلیه لر روحه بر فاتحه احسان / قره مان اوغلی حاجی مصطفی / اغانک روحیچون الفاتحه / سنه
۱۳۰۴

Hûve'l Bâkî / Beni kıl mağfîret ey rabbi yezdân / Bihakkı arş-ı azam nur-i Kur'an / Gelip kabrim ziyaret eden ihvan / Eyleye ruhuma bir fâtîha ihsan / Karaman Oğlu Hacı Mustafa / Ağanın ruhiçün el-Fâtîha / sene 1304.

Katalog no 68 : Veli damadı Ali Ağanın mahdumu Çorum telgraf memuru Mustafa Nuri Efendi, 1321/1903-1904.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım II. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 78x23-24 cm.

Yazı nevi ve satır : Talik, yedi satır.

Kitabe metni :

هوالباقی / زیارتدن مراد بر دعادر / بوکون بکا ایسه یارن سکادر / ولی دامادی عل اغانک / محمدی
جورم تلغراف مأموری / مصطفی نوری افندی روحنه فاتحه / سنه ۱۳۲۱

Hûve'l Bâkî / Ziyaretden murat olan duadır / Bugün bana ise yarın sanadır / Veli damadı Ali Ağanın / mahdumu Çorum telgraf memuru / Mustafa Nuri Efendi ruhuna fâtiha / sene 1321.

Katalog no 69 : Hacı İsmailzâde'nin mahdumu Mustafa Beyin kerimesi Hatice Hanım, 1326/1908

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Üst kısım II. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 110x24-28.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, dokuz satır.

Kitabe metni :

آه من الموت / آه ایله زار قیله رق تازه لیکیمه طومدم / چون اجل بیمانه سی طولمش مرادم آلدیم /
حسرتا فانی جهانده طول عمر سورمدم / فرقنا تقدیر بو ایش تازلیدن بیلدم / حاجی اسماعیل زاده
نک محمدوی / مصطفی بکک کریمه سی خدیجه / خاتمک روحنه فاتحه / سنه ۱۳۲۶

Âh mine'l mevt / Âh ile zâr kılarak tazeliğime doymadım / Çün ecel peymânesi dolmuş muradım almadım / Hasretâ fânî cihanda tûl ömür sürmedim / Firkata takdîr bu imiş tâ ezelden bilmedim / Hacı İsmailzâde'nin mahdumu / Mustafa Bey'in kerimesi Hatice / Hanım'ın ruhuna fâtiha / sene 1326.

Katalog no 70 : Sultan Abdülmecid'in ikinci çeşnekarlarından saraylı Hatice Bedrinur Hanımın, 17 Mart 1327/30 Mart 1911.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Üst kısım II. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 104x22.5-26.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, yedi satır.

Kitabe metni :

هوالباقی / جنتمکان سلطان / عبدالمجیدک ایکنجی / جشنه کارلرندن / سرایلی حدیجه بدر نور /
حاتمک روحنه الفاتحه / سنه ۱۳۲۷ فی ۱۷ مارت

Hûve'l Bâki / Cennetmekân Sultan / Abdülmecid'in ikinci /
çeşnekârlarından / Saraylı Hatice Bedri Nur / Hanumun ruhuna
el-Fâtîha / sene 1327 fi 17 Mart.

Katalog no 71 : Hasan Efendinin kerimesi Fatma Su'da Hanım, 1329/1911.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, üst kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 90x25-27.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Talik, yedi satır.

Kitabe metni :

هوالباقی / بوکون او فاطمه ایردی جنان رحمانه / او روح حواریله سر ایلدی مع الشهدا / بکا ایله ده
ده عثمان اوقور اکا تاریخ / ایرشدی مطلق فردوسنه فاطمه سعدا / حسن افندیکن کریمه سی فاطمه
سعدا خاتمک / روحنه فاتحه سنه ۱۳۲۹

Hûve'l Bâki / Bugün o Fatma erdi cinân-ı rahmete / O ruh-ı
havariyle sır eyledi maaşşühedâ / Bana eyle Dede Osman okur
ona tarih / Erişti mutlak firdevsine Fatma Su'dâ / Hasan
Efendinin kerimesi Fatma Su'da Hanımın / ruhuna fâtîha sene
1329.

Katalog no 72 : Ayasofya sakinlerinden Geredeli Osman Efendi, 15 Muharrem 1331/25 Aralık 1912.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 130x22.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, dokuz satır.

Kitabe metni :

هو الباقي / مرحوم ومغفور له / اياصوفيه سا / كلنلندن كره ده / لي عثمان افندي / روحيجون / رضا ء
الله بحرمه / الفاتحه / سنه ١٣٣١ في ١٥

Hûve'l-Bâkî / Merhum ve mağfur lehu / Ayasofya sa- /
kinlerinden Gerede- / li Osman Efendi / ruhiçün / rızaen lillah
bihürmeti / el-Fâtîha / sene 1331 fî 15 M.

Katalog no 73 : Balbal oğlu Edhem Ağa, 4 Mart 1337/ 4 Mart 1921.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım II. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 119x23.5-29 cm.

Yazı nevi ve satır : Talik, sekiz satır.

Kitabe metni :

آه من الموت / شو جهانه كلدم كله لي بر مروت كورمدم / كجدي عمرم محنت ايله بر صفا سورمدم /
بو دنيا ناك وفاسندن سوديكمه طويمدم / بوتون جهان كزدم دريمه درمان بولمدم / بال بال اوغلي ادهم
اغانك / روحيجون لله الفاتحه / سنه ١٣٣٧ مارت ٤

Âh mine'l mevt / Şu cihânda geldim geleli bir mürüvvet
görmedim / Geçti ömrüm mihnet ile bir sefâ sürmedim / Bu
dünyanın vefâsından sevdiğime doymadım / Bütün cihânı gezdim
derdime derman bulmadım / Balbal oğlu Edhem Ağanın / ruhiçün
lillahi'l fâtîha / sene 1337 Mart 4.

Katalog no 74 : Tavşancılı Hacı Ahmed oğlu Hasan Efendi, 1929.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Üst kısım II. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 68x28 cm.

Yazı nevi ve satır : Talik, altı satır.

Kitabe metni :

آه اولوم / خرمان باغن ده طوپراق / بیغنی آلتنده میولن طاوشانجیلی / حاجی احمد اوغلی حسن افند
بنک / مزاریدر روحیچون فاتحه / ۱۹۲۹ سنی ۲۷

Âh ölüm / Harman bağında toprak / yığını altında ölen Tavşancılı
/ Hacı Ahmed oğlu Hasan Efendi'nin / mezarıdır ruhiçün fâtiha /
1929 sini 27.

Katalog no 75 : Hamamcı Ahmed Ağa'nın mahdumu Ahmed Efendi, 26 Mayıs 1932

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

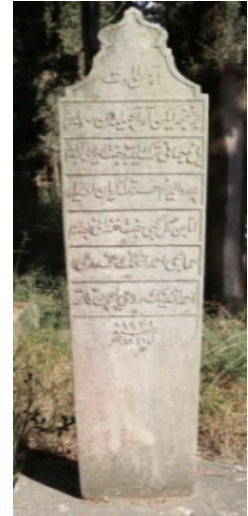
Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 126x25-29 cm.

Yazı nevi ve satır : Talik, sekiz satır.

Kitabe metni :

آه من الموت / بر غنجه ایکن آه آچیلمه دن صولدم / باغ جهان ترک ایدوب و جنت اعلائی بولدم /
بدر والدینم حسرتله کریان اولدیلر / اما بن کل کبی جنت خندان بولدم / حمایجی احمد اغانک
مخدومی / احمد افندیبنک روحی ایچون فاتحه / سنه ۱۹۳۲ فی ۲۶ مایس جمعه

Âh mine'l mevt / Bir gonca iken âh açılmadan soldum / Bağ-ı
cihânı terk edip ve cenneti alayı buldum / Peder ve vâlideynim
hasretimle giryân oldular / Emma ben gül gibi cennet-i handâni
buldum / Hamamcı Ahmed Ağa'nın mahdumu / Ahmed
Efendi'nin ruhu için fâtiha / sene 1932 26 Mayıs Cuma.

Katalog no 76 : Kadir Salih oğlu İshak, 19.01.1947

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Üst kısım II. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 95x30 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, beş satır.

Kitabe metni :

هو الباقي / قدیر صالح اوغلی اسحق / روحیچون الفاتحه / دوغومی ۱۲۸۴ / اولومی ۱۹ کانون
ثانی ۱۹۴۷

Hüve'l Bâkî / Kadir Salih oğlu İshak / ruhiçün el-Fâtîha / Doğumu
1284 / Ölümü 19 Kânûnîsânî 1947.

Katalog no 77 : Taşın alt kısmı kırık olduğu için kimlik ve tarih belirlenememiştir.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 105x36 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, altı satır.

Kitabe metni :

هو الباقي / یا زه یرا قبری متفکرا / حالی قد کنت امسی مثلکه / تصیر غدا بمنلی مدرسین /
حسبیاتدن طوشانجیل / مرحوم حظی السید مصطفی

Hüve'l Bâkî / Yâ zâyiran kabrî mütefekkirân / hâlî kad küntü emsî
mislüke / tasiru ğaden bimisli müderrisîn-i / hasbiyattan
Tavşancıl / merhum Hatabî es-Seyyid Mustafa.

Katalog no 78 : Bülbül Muhammed Ağanın kerimesi Fatma.

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 52x19.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, dört satır.

Kitabe metni :

نو جواتم اوجدی جنت باغنه / فراقی قلدی والدینی جانہ / بولبول محمد اغانک / کریمه سی مرحومه
فاطمه --- ---

Nevcivânım uçtu cennet bağına / Firakı kaldı vâlideyni canına /
Bülbül Muhammed Ağanın / kerimesi Fatma --- ---.

Katalog no 79 : Tudu oğlu Ahmed Ağanın kerimesi ... (Taşın alt kısmı kırık olduğu için isim ve tarih belirlememiştir.)

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım I. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 62x27.5 cm.

Yazı nevi ve satır : Sülüs, dört satır.

Kitabe metni :

هو الباقي / طودو اوغلو / احمد اغانک کریمه سی / یکریمی بش یاشنده / --- --- ---

Hüve'l Bâkî / Tudu oğlu / Ahmed Ağanın kerimesi / yirmi beş
yaşında / --- --- ---.

Katalog no 80 : Kimliği belirsiz. (Taşın alt kısmı günümüzde yapılmış bir mezarın içerisinde kaldığı için tarih ve isim belirlenememiştir.)

Bulunduğu yer : Tavşancıl Merkez Mezarlığı, Alt kısım II. ada.

Taşın cinsi ve ebatları: Mermer, 82x27 cm.

Yazı nevi ve satır : Talik, altı satır.

Kitabe metni :

هو الباقي / اوليحق فرمان حق استر اجابت دعوته / امرينه مطيع اولان جمله اررلر عزته / حياتنده روز
شب اكرام ايدردي علمه / --- --- ---

Hûve'l Bâkî / Olacak ferman-ı hak ister icâbet davete / Emrini muti olan cümle ererler izzete / Hayatında ruz u şeb ikram ederdi aleme / --- --- --- /.

Sonuç

Salgın hastalıklar tarihinin ve epidomolojisinin araştırmalarında yeni bir veri kaynağı olarak mezar taşlarının değerlendirilmesinin gereği ve yöntemi üzerine bir deneme yapılmıştır. Özellikle İzmit ve civarının yaşanan salgın hastalıklardan demografik olarak ne derece etkilendiğini ortaya çıkarmak açısından bu tür çalışmalara ihtiyaç vardır. İzmit'in Dilovası ilçesine bağlı Tavşancıl Mahallesi'nin mezarlığında bulunan Osmanlı dönemi mezar taşları bizlere bu bölgede 19. yüzyılda yaşanan veba salgını hakkında kaynaklık teşkil edebilmektedir. Buradaki Arap harfli mezar taşları 1786-87 yılından 1947 yılına kadar tarihlenmektedir. Bir buçuk yüzyıllık dönemi kapsayan bu mezarlarda homojen bir tarihsel dağılım yoktur. İncelediğimiz 80 adet mezar taşına kronolojik olarak baktığımızda bu taşlardan 49 tanesinin 3 ayrı dönemde 2-7 yıllık periyotlarla yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Özellikle 34 tanesinin hem 1811-18 yıllarına tarihlenmesi hem de bu taşlardan iki tanesinde vefat sebebi olarak vebanın belirtilmesi bu ölümlere salgın hastalıkların neden olma ihtimalini güçlendirmektedir. Ayrıca bu tarih aralıkları Osmanlı İmparatorluğunda yaşanan veba salgınlarının dönemiyle de örtüşmektedir. Osmanlı mezar taşlarında ölüm sebeplerinin belirtilmesi çok yaygın bir uygulama olmaması sebebiyle az da olsa zikredilen bu ölüm sebepleri ile birlikte tarihsel yoğunluk ve geçmişte yaşanan salgın hastalık dönemleri ile bu yoğunlukların uyuşması bir yöntem olarak uygulanabilir olduğunu göstermiştir. Mezarlıktaki taşlar malzeme, işçilik, biçim ve süsleme özellikleri açısından İstanbul üslubunu yansıtmaktadır. Metfun bulunan kişiler farklı sosyal sınıflara mensup olup saray çalışanı, memur, asker, öğretmen ve esnaf gibi çeşitli meslek çalışanları buraya defnedilmiştir. Ayrıca 1928 yılında ilan edilen harf devrimine rağmen kitabelerinde Arap alfabesi kullanılmış olan üç mezar yer almaktadır. Ülkemizde salgın hastalıkların tarihi hakkında yapılan araştırmaların genelde İstanbul, İzmir gibi büyük

şehirlere yönelmesi taşraya ait tarihsel verilerin göz ardı edilmesine sebep olmaktadır. Bundan dolayı özellikle veba gibi salgın hastalıkların epidemiyolojisini belirlemede bu tür incelemelere ihtiyacımız vardır. Tavşancıl Mezarlığı üzerine yaptığımız çalışmanın mezar taşlarının bu yönlerden de değerlendirmelere tabi tutulmasının önemine katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

Kaynaklar

- A. Mithat Efendi. (1309/1893). *Sayyadane bir cevelan*. İstanbul: Kırk Ambar Matbaası.
- A. Mithat Efendi. (2017). *Sayyadane bir cevelan-İzmit Körfezi'nde bir mesire-i saydiyeyi hakîdir*. İsmail Alper Kumsar (haz.). İstanbul: Dergâh.
- Akpınar, Aslıhan vd. (2019). On dokuzuncu yüzyıl başında İzmit Sancağı'nda koruyucu sağlık hizmetleri. Haluk Selvi vd. (Ed.). *Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, (C. 2, ss. 933-941).
- Atar, Zafer. (2016). İzmit ve çevresinde kolera salgını (1894). Haluk Selvi vd. (Ed.). *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, (C. 2, ss. 839-847).
- Ayar, M. & Kılıç, Y. (2017). Osmanlı'da vebanın sona erişine dair bir değerlendirme. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. 17(2), 163-181.
- Ayverdi, İ. (2011). Tavşancıl. *Misalli büyük Türkçe sözlük*. (C.3, s. 3096), İstanbul: Kubbealtı.
- Berber, F. (2017). Temettüat kaydına göre Tavşancıl karyesinin 1844 yılında sosyo-ekonomik durumu. Haluk Selvi vd. (Ed.). *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III*, (C. 3, ss. 1727-1745).
- Çağbayır, Y. (2007). Tavşancıl. *Ötüken Türkçe Sözlük*. (C.5, s. 4647), İstanbul: Ötüken.
- Çelik, G. (2015). Kocaeli yarımadasında nüfus ve yerleşim (15-19. Yüzyıllar). Haluk Selvi vd. (Ed.). *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, (C. 1, ss. 447-463)
- Daş, E. (2008). İzmir mezar taşlarında hastalık ve sağlık. *Sanat Tarihi Dergisi*. XVII(1), 5-22.
- Dilovası Belediyesi. "Dilovası'nı Tanıyalım". Erişim Tarihi 15 Mayıs 2020. <http://www.dilovasi.bel.tr/icerik/17/13/dilovasini-taniyalim.aspx> adresinden alındı.
- Düstur. (1289). Matbaa-i Amire.
- Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî. (2011). *Evliyâ Çelebi seyahatnâmesi*. Seyit Ali Kahraman vd. (Haz.). İstanbul: Yapı Kredi.

- Galitekin, A. N. (2015). *Kocaeli'nin dünyaca ünlü beldesi Hereke*. İstanbul: Körfez Belediyesi Kültür.
- Galitekin, A. N. (2001). *Kocaeli Ereğli beldesi kitâbeleri*. Kocaeli: Ereğli Belediyesi Kültür.
- Galitekin, A. N. (2000). *Osmanlı dönemi Gölcük mezar taşları*. İzmit: Gölcük Belediyesi Kültür.
- Keleş, K. Tavşancılın nüfusu ve geçim kaynakları (Görüşmecisi: İlknur Erbaş, Telefonla görüşme, Görüşme: 19.02.2020).
- Özcan, M. vd. (2015). XX. Yüzyıl başlarında İzmit'te salgın hastalıklarla mücadelede aşı çalışmaları. Haluk Selvi vd. (Ed.). *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, (C. 2, ss. 955-963).
- Panzac, D. (1997). *Osmanlı imparatorluğunda veba (1700-1850)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Sürün, M. (2006). *İstanbul Şeyh Vefâ Camii haziresi (Mezar taşları tipolojisi üzerine bir deneme)*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi. (Tez no: 209764)
- Şeyban, L., vd. İzmit Maşûkiye Merkez Câmii haziresi'nde bulunan Osmanlı mezar taşları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2/5 (2004), 309-368.
- Ünver, S. (1965). Mezar taşlarında veba ve tauna ait kayıtlar. *Dirim Aylık Tıp Gazetesi*. 40 (11-12), 268-272.
- Varlık, N. (2017). *Akdeniz dünyasında ve Osmanlılarda veba 1347-1600*. İstanbul: Kitap.
- Varlık, N. (2011). Tâun. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 40, ss. 175-177), İstanbul: TDV.
- Yılmaz, C., vd. (2015). Başbanlık Osmanlı arşiv belgelerine göre İzmit'te salgınlar ve karantinalar. *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*. Haluk Selvi vd. (Ed.). (C.2, ss. 947-953).
- Yüce, R. (1988). *İzmit ve çevresi tarihi*, İzmit: İzmit Rotary Kulübü.